

การปกครองคณะสงฆ์สมัยหลังพุทธกาล

พระมหาพุทธพิชาญ โยธาสโน

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อศึกษาเนื้อหาในบทเรียนนี้แล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

๑. อธิบายความสำคัญของพระธรรมวินัยได้
๒. อธิบายการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ถึง ครั้งที่ ๓ ได้
๓. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำสังคายนาได้
๔. วิเคราะห์อำนาจรัฐกับการทำสังคายนาได้

ขอบข่ายเนื้อหา

- ความนำ
- พระธรรมวินัย
- การสังคายนา
- วัตถุประสงค์ของการทำสังคายนา
- อำนาจรัฐกับการทำสังคายนา

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ยังยึดรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์ตามปกติได้ โดยพระพุทธองค์ได้มอบหมายภารกิจสำคัญนี้ให้แก่พระเถระผู้ทรงภูมิรู้และภูมิธรรมให้ ได้พิจารณาร่วมกับคณะสงฆ์ในสมัยนั้นได้จัดการปกครองพระสงฆ์ผู้บวชใหม่แบบพี่สอนน้อง กล่าวคือ ให้พระเถระร่วมกับสงฆ์ทำพิธีบรรพชาและอุปสมบทด้วยความสามัคคีทั้งกายภาพและจิตภาพ กายภาพต้องประกอบด้วยองค์ของสงฆ์จำนวน ๕ รูป ในเขตชนบทที่อยู่ห่างไกลและพระสงฆ์ ๑๐ รูปขึ้นไปในเขตเมืองหรือ มัชฌิมชนบท ส่วนจิตภาพ คือความเห็นพ้องร่วมกันในการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกของสงฆ์ หรือการมีความเสมอกันในความเห็น (ทวิญญูสามัญญตา) และการปฏิบัติเสมอกัน (สีลสามัญญตา) เพื่อร่วมกันอนุญาตให้เข้าเป็นสมาชิกของสงฆ์ และมีการแบ่งการดูแลสมาชิกใหม่ ภายใต้ความรับผิดชอบของพระอุปัชฌาย์ และอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในคำสอนหรือพระธรรม และพระวินัยของพระพุทธองค์ในสำนักของตนเอง ตามการปฏิบัติของอุปัชฌาย์วัตรกับสัทธีวาทิกวัตรและอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร

๓.๑ พระธรรมวินัย

บุคคลต่างๆ ที่เกิดมาในโลกนี้ มีความรู้สึกที่ตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับธรรมชาตินั้น มนุษย์ตัวเล็กเหลือเกิน เป็นเอารัฐหนึ่งเท่านั้น จึงไม่กล้าต่อกรกับธรรมชาติทั้งสิ้น เมื่อประมาณ ๒๖๐๐ ปีมาแล้ว มีบุรุษผู้หนึ่ง ถือกำเนิดขึ้นมาในโลก อีก ๓๕ ปีต่อมา บุรุษผู้นั้นได้ค้นพบธรรมชาติทั้งหมด และได้เคารพธรรมชาตินั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาตินั้น ดังที่มีคำตรัสว่า “ดูวักกสิ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นราตถาคต ผู้ใดเห็นราตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรม”¹ ท่านเป็นมนุษย์เหมือนกับมนุษย์อื่นทั้งหลาย แต่พิเศษกว่ามนุษย์ทั้งหลายตรงที่เป็นผู้ค้นพบธรรมชาติครั้งแรก ท่านจึงนำธรรมชาติที่ค้นพบนั้น มาแสดงให้ผู้อื่นทราบ เพื่อว่า ผู้อื่นที่มีความพร้อมแล้วจะได้ค้นพบธรรมชาติตามท่านไปด้วย ในสมัยแรก ผู้มีความพร้อมมีมาก เมื่อฟังสิ่งที่ท่านค้นพบนั้น ก็พลอยค้นพบตามไปด้วย ไม่มีปัญหาเรื่องความประพฤติ เพราะเข้าถึงธรรมชาติแล้ว แต่ต่อมา ผู้ไม่มีความพร้อมมาฟังธรรมนั้น ยังไม่สามารถเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ ท่านผู้ค้นพบธรรมะครั้งแรก จึงต้องบัญญัติสิ่งหนึ่งขึ้นมา เพื่อช่วยให้ผู้ยังไม่มีความพร้อมเต็มที่ ได้อาศัยปฏิบัติไปพลางก่อน จนกว่าจะเข้าถึงธรรมะในที่สุด สิ่งนั้นคือ วินัย วินัยจะบัญญัติขึ้นมาก่อนไม่ได้ ต่อเมื่อมีผู้กระทำความผิดแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติตามในภายหลัง ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น พระพุทธเจ้าจะทรงอุปบัติขึ้น หรือไม่อุปบัติขึ้นก็ตามสิ่งๆ นั้นมีอยู่ ดังคำตรัสในธรรมนิยามสูตรที่ว่า “ตถาคตจะเกิด หรือไม่เกิดก็ตาม สิ่งๆ นั้นมีอยู่”² พระพุทธองค์ทรงคิดว่า พระองค์เป็นผู้สูงสุดแล้ว ควรจะเคารพใครดี พระองค์ไม่ทรงเห็นใครที่จะทรงเคารพได้ ในโลกนี้ เทวโลก พรหมโลก ทรงเห็นแต่ธรรมะที่ทรงค้นพบแล้วเท่านั้น พระองค์จึงเคารพธรรมะ³ ในสมัยพุทธกาล พระผู้มีพระภาค ทรงเรียกสิ่งที่พระองค์ค้นพบและทรงบัญญัติว่า พรหมจรรย์ สาวกองค์แรก ก็ประพฤติพรหมจรรย์ ดังคำให้อุปสมบทที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อกระทำให้สิ้นสุดทุกข์เกิด”⁴ คำว่าพรหมจรรย์ จึงเป็นทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ซึ่งไปเท่ากับคำว่า พระธรรมวินัย ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญุตโต ธรรมและวินัย อันเราแสดงแล้วบัญญัติแล้ว”⁵

ขณะนั้นมีพระภิกษุบางรูปคือพระเทวทัต มีศิษย์จำนวนมาก ต้องการแบ่งแยกคณะสงฆ์เป็นอีกคณะหนึ่ง เพื่อตนเองจะได้เป็นเจ้าคณะปกครอง มีแนวทางความประพฤติปฏิบัติเป็นของตนเอง จึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วเสนอขอมติ ๕ ประการ⁶ คือ

๑. ภิกษุพึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดไปสู่ละแวกบ้าน มีโทษ

¹ ส.ช. (ไทย) ๑๗ / ๘๗ / ๑๕๙.

² อญ. ติก. (ไทย) ๒๐ / ๑๓๗ / ๓๘๕.

³ ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๕๖๐ หน้า / ๑๗๑.

⁴ วิ. (ไทย) ๔ / ๑๘ / ๒๕.

⁵ ที.ฆ. (ไทย) ๑๐ / ๒๑๖ / ๑๖๔.

⁶ วิ. มหา. (ไทย) ๑ / ๔๐๙ / ๓๘๕.

๒. ภิกษุพึงถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปได้รับนิมนต์ มีโทษ
๓. ภิกษุพึงถือถุงห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร รูปได้รับผ้าคฤหบดี มีโทษ
๔. ภิกษุพึงถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปได้เข้าสู่ที่มุงที่บัง มีโทษ
๕. ภิกษุไม่พึงฉันทของสด คาว มีปลา เนื้อ เป็นต้นตลอดชีวิต รูปได้ฉันท มีโทษ

พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต โดยตรัสว่า “อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารถนา จงอยู่ป่า ภิกษุใดปรารถนาจงอยู่บ้าน ภิกษุใดปรารถนาก็จงเทียวบิณฑบาต ภิกษุใดปรารถนาก็จงยินดีการนิมนต์ ภิกษุใดปรารถนาก็จงถือผ้าบังสุกุล ภิกษุใดปรารถนาก็จงยินดีผ้าคฤหบดี ดูก่อนเทวทัต เราอนุญาตรุกขมูลเสนาสนะตลอด ๘ เดือนเท่านั้น เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์ด้วยอาการ ๓ อย่าง คือไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ”^๗

พระเทวทัตไม่พอใจในพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ได้พาภิกษุบวชใหม่ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางไปที่คยาสิสประเทศ พระพุทธเจ้าทรงใช้พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะตามไปเพื่อแสดงธรรมแก่พระภิกษุเหล่านั้น โดยพระสารีบุตรแสดงธรรมโดยประกอบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระมหาโมคคัลลานะแสดงธรรมโดยประกอบอิทธิปาฏิหาริย์^๘ แล้วนำภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นมารวมหมู่ในคณะสงฆ์หมู่ใหญ่ตามเดิม การปกครองคณะสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญ ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “เทวทัต แม้แต่ สารีบุตรและโมคคัลลานะ เราก็ไม่พึงสละภิกษุสงฆ์ให้ได้ โฉนเล่าจะพึงสละให้แก่เธอผู้ลามก บริโภคเขพะ”^๙

จากหลักฐานดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงมอบหมายให้ผู้ใดปกครองแทนพระองค์ ในสมัยใกล้ปรินิพพาน พระพุทธองค์ไม่ปรารถนาจะตั้งผู้ใดให้เป็นทายาทของพระองค์ในการปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อานนท์ พระธรรมวินัยอันใด ที่เราได้แสดงและบัญญัติไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย ฯ”^{๑๐} นี่แสดงว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า พระสาวกของพระองค์สมัยถัดจากพระองค์ ถ้าพระองค์ทรงตั้งเป็นประมุขสงฆ์ ก็จะไม่มีความหวั่นไหว เพราะพระสาวกเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ แต่ต่อไปในอนาคตข้างหน้า เมื่อผู้สืบทอดประมุขสงฆ์ไม่ได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ปัญหาต่างๆ จะมีมาก เมื่อทรงแก้ไขไม่ให้อึดสิ่งที่เป็นตัวบุคคลเป็นศาสดา จึงให้ยึดพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและเคารพพระธรรม^{๑๑} นั้นเป็นพระศาสดาปกครองคณะสงฆ์ต่อไปชั่วกาลนาน

พระภิกษุที่บวชใหม่ มีผู้ปกครอง ๒ ประเภท คือ พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ พระอุปัชฌาย์ คือ ผู้รับกุลบุตรให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ถือเป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดมากที่สุดของกุลบุตรนั้น พระภิกษุผู้บวชใหม่จะต้องอยู่กับพระอุปัชฌาย์เป็นเวลาถึง ๕ ปี^{๑๒} จึงจะสามารถปกครองตนเองได้ โดยนัยนี้ พระอุปัชฌาย์จึงเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะที่พระผู้บวชด้วย (สัทธีวหาริก) จะอยู่ในปกครองอย่างน้อย ๕ ปี

ในกรณีพระอุปัชฌาย์ปกครองสัทธีวหาริกได้ไม่ทั่วถึง อุปัชฌาย์จะมอบหมายให้พระภิกษุผู้มีอายุพรรษาคราวอุปัชฌาย์เป็นพระอาจารย์ปกครองผู้ร่วม (อันเตวาสิก) โดยนัยนี้ ทั้งพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงจะมีลูกศิษย์ (สัทธีวหาริก, อันเตวาสิก) อยู่เป็นจำนวนมาก การปกครอง เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน จึงอยู่ภายใต้การปกครองของพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์

อีกประการหนึ่ง มหาเศรษฐีผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นิยมซื้อที่ดินและสร้างสิ่งปลูกสร้าง (วิหาร, อัมพโยค, ปราสาท, หัมมิมะ, คูหา)^{๑๓} แล้วถวายเป็นอาราม เป็นที่อยู่ของพระภิกษุสงฆ์ สมัยหลังพุทธกาล พระภิกษุไม่ได้อยู่ประจำที่จะอยู่ประจำที่เฉพาะในพรรษาเท่านั้น นอกพรรษาแล้วท่านจะจาริกไปต่างเมืองอยู่เป็นประจำ พระผู้อยู่ประจำในอารามนั้นเรียกว่า อวาสิก มีหน้าที่ในการดูแลเสนาสนะ ซ่อมแซมเสนาสนะให้อยู่ในสภาพที่ดี ใช้การได้ เป็นต้น อวาสิกนี้แหละ

^๗ วิ. มหา. (ไทย) ๑ / ๔๐๙ / ๔๔๓.

^๘ ขุ.ธ. อ. (บาลี) ๑ / / ๑๙๒

^๙ เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑) หน้า ๒๑.

^{๑๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๒๑๖ / ๑๖๔

^{๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๑๗๓ / ๒๓๔

^{๑๒} วิ.อ. (บาลี) ๓ / ๘๓ / ๔๓ - ๔๗

^{๑๓} วิ. จ. (ไทย) ๗ / ๓๕๘ / ๒๒๕

ต่อมา ท่านอยู่ประจำที่เป็นเวลานาน จึงมีหน้าที่ต่าง ๆ ในการบริหารจัดการในอารามนั้น พระภิกษุผู้เดินทางจากอารามหนึ่ง ไปยังอีกอารามหนึ่ง เรียกว่า ผู้ไป (คมิท) ถ้านิยมเดินทางไปอารามต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จะมีข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุผู้ไป (คมิท) ไม่มีโอกาสอยู่ประจำที่ การปกครองเนื่องด้วยผู้อื่น ก็จะไม่ มี ต่อมาพระภิกษุนิยมอยู่ประจำที่มากขึ้นทุกที ๆ จึงมี หน้าที่บริหารจัดการในอารามนั้น เรียกว่า อาวาสิก จะปกครองพระภิกษุผู้อยู่ในอารามนั้น¹⁴

๓.๒ การสังคายนา

การสังคายนา มาจากภาษาบาลีว่า ส + คิ ธาตุ (ในความขบถอง)¹⁵ สำเร็จรูปเป็นกิริยาว่า สังคายติ, สังคิตติ เมื่อเป็น นาม จึงเป็น สังคายนา แปลว่า ขบถองพร้อมกัน ในสมัยก่อนพุทธกาล นักบวชทุกลัทธินิยมขบถองบทสวดพร้อมกัน เมื่อพุทธ ศาสนาเกิดขึ้นมาจึงนิยมตาม มีการสวดพร้อมกันภายในกลุ่ม ที่พระภิกษุผู้อยู่ร่วมกันในอาวาสมาชุมนุมกันแล้ว ร่วมสวด รวม ความแล้ว สังคายนา แปลว่า การร่ายกรองพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

ในสมัยพุทธกาล แม้จะมีตัวหนังสือใช้แล้ว แต่ไม่เป็นที่นิยมในการสืบทอดพระพุทธศาสนาจากพระศาสดาสู่พระสาวก จากพระสาวกผู้ใหญ่สู่พระสาวกผู้น้อย มีเรื่องเล่าว่า พระโสณกุฏิกัณณะ ผู้เป็นลูกศิษย์ของพระมหากัสสปะ ได้เดินทางจาก กุรุขระ ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เชตวันาราม พระพุทธองค์ได้ทรงให้พระอานนท์จัดสถานที่อยู่ในคันธกุฎีเดียวกับพระองค์ ใน ตอนใกล้รุ่ง พระโสณกุฏิกัณณะ ได้กล่าวธรรม ๑๖ สูตร ในอัฐถการรค สุตตนิบาต พระสูตรต้นตปิฏก เล่ม ๒๕ ด้วยเสียงที่ ไพเราะ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า พระโสณกุฏิกัณณะกล่าวธรรมด้วยเสียงอันไพเราะ¹⁶ นี้แสดงว่า การถ่ายทอดธรรม จากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่งเป็นการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ พระภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์, อาจารย์ จะให้ลูกศิษย์ของตนท่องบท ธรรมต่าง ๆ เอาไว้

พระจุนทะ ผู้เป็นน้องเล็กที่สุดของพระสารีบุตรได้เห็นสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ทะเลาะกันเมื่อเจ้าลัทธิของตนถึงแก่ กรรม พระจุนทะได้เข้าไปหาพระอานนท์ ๒ ครั้ง เพื่อพูดถึงเรื่องนี้ พระอานนท์ได้นำพระจุนทะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อเสนอ ให้พระพุทธองค์ทรงร่ายกรองพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าตรัสปาสาทิกสูตร¹⁷ และสามคามสูตร¹⁸ ทรงกล่าวถึงศาสนาที่ดีและ ไม่ดี ธรรมะให้เกิดความสามัคคี วิริระงบอริกรรม เป็นต้น และตรัสว่า ยังไม่ถึงเวลาในการทำสังคายนาในปัจจุบันนี้

๓.๒.๑ การสังคายนาครั้งที่ ๑

หลังพระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขารแล้ว ทรงจำพรรษาที่ เวฬุคามเป็นพรรษาสุดท้าย ทรงมุ่งหน้าสู่กรุงกุสินารา เพื่อปรินิพพานที่นั่น พระมหากัสสปะพร้อมด้วยลูกศิษย์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ได้เดินทางติดตามพระพุทธเจ้า เพื่อเข้า เฝ้า แต่ไม่ทันเห็นพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ขณะกำลังเดินทางจากเมืองปาวา สู่กรุงกุสินารา อาชีวกได้รู้ข่าวการปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้าเดินทางไปปาวา ได้เจอกับคณะสงฆ์หมู่ใหญ่มีพระมหา กัสสปะเป็นประธาน ได้แจ้งข่าวให้ทราบ ในขณะนั้น มีพระภิกษุบวชตอนแก่ชื่อ สุภททะ ได้กล่าวปลอบภิกษุทั้งหลายผู้กำลังร่ำไห้ร่ำไห้ว่า “พอเถิดท่านทั้งหลาย อย่าโศกเศร้า ร่ำไรไปเลย พวกเราพ้นไปดีแล้วจากพระมหาสมณะนั้น เพราะพวกเราถูกเบียดเบียนว่า สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่ พวกเธอ ก็บัดนี้ พวกเราปรารถนาจะทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาจักทำสิ่งใด ก็ไม่ทำสิ่งนั้น”¹⁹ พระมหากัสสปะผู้เป็นพระ อรหันต์ น่าจะปล่อยวาง แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่านกลับคิดว่า แม้พระศาสดาปรินิพพานผ่านไปเพียง ๗ วัน เสียหนาม พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้ว จึงปรารภกับเพื่อนพรหมจารีเพื่อการทำสังคายนา ร่ายกรองพระธรรมวินัยว่า “พวกเราจงทำ

¹⁴ วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๓๔๘ / ๒๒๕.

¹⁵ www.mahamakuta.net

¹⁶ อัง. เอก. (ไทย) ๒๐ / ๒๐๖ / ๒๗.

¹⁷ ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๗๖ - ๓๐๒ / ๒๔๗ - ๒๕๐.

¹⁸ ม. อุ. (ไทย) ๑๔ / ๔๑ / ๕๐๐.

¹⁹ วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๓๗ / ๓๗๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๑/๑๗๔.

สังคายนาพระธรรมวินัยเกิด ภายหน้าธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะเสื่อมถอย อวินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะเสื่อมถอย ภายหน้าธรรมวาทีบุคคลจะมีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจะเสื่อมกำลัง อวินยวาทีบุคคล จะมีกำลัง วินยวาทีบุคคลจะเสื่อมกำลัง²⁰ ซึ่งคณะสงฆ์ผู้ติดตาม ได้เห็นด้วยกับท่านทุกประการ

ปรับอาบัติพระอานนท์

การทำสังคายนาเริ่มต้นในส่วนของพระวินัยก่อน โดยพระมหากัสสปะ ในฐานะประธานในที่ประชุมได้สอบถามพระอุบาลี ท่านชี้แจงเรื่องพระวินัยจนเป็นที่เข้าใจ ต่อไปเป็นเรื่องพระสูตร พระมหากัสสปะสอบถามพระอานนท์ ท่านได้ชี้แจงจนเป็นที่เข้าใจเช่นกัน สุดท้ายพระอานนท์ได้กล่าวชี้แจงต่อที่ประชุมว่าเมื่อใกล้นิพพาน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไปแล้วสงฆ์ห้วงอยู่จะพึงถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็ได้”

พระอรหันต์ผู้เป็นสังคีติการกชักถามพระอานนท์ว่า ท่านทูลถามหรือไม่ว่า สิกขาบทเหล่านี้เป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระอานนท์ตอบว่า มิได้ทูลถาม เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำให้พระเถระแต่ละรูปมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะ จึงเห็นว่า จะมีผู้ติเตียนว่าพระสมณโคดมมีชีวิตอยู่ตราบใจ สาวกก็ยังศึกษาในสิกขาบทเหล่านั้น ตรานั้น จากนั้นพระมหากัสสปะสรุปว่า “สงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่พึงถอนพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว”²¹

เมื่อปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสิกขาบทเล็กน้อยยุติลงในลักษณะเช่นนี้ พระสังคีติการก ได้ปรับอาบัติทุกกฎแก่พระอานนท์ พระอานนท์เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านมีเหตุผลของท่านเอง ท่านเชื่อในสงฆ์ จึงขอแสดงอาบัติต่อคณะสงฆ์²²

เมื่อทำการสังคายนาเรียบร้อยแล้ว ที่ประชุมได้ร่วมสวดพระธรรมวินัยร่วมกัน

สรุปการสังคายนาครั้งที่ ๑

สถานที่ทำสังคายนา	: ถ้ำสัตตบรรณคูหา เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ
ประธาน	: พระมหากัสสปะ
ตอบปัญหาพระวินัย	: พระอุบาลี
ตอบปัญหาพระธรรม	: พระอานนท์
การกสงฆ์	: พระอรหันต์จำนวน ๕๐๐ รูป
กระทำเมื่อไร	: หลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน
ระยะเวลาในการทำ	: ๗ เดือน
ผู้อุปถัมภ์	: พระเจ้าอชาตศัตรู

๓.๒.๒ การสังคายนาครั้งที่ ๒

พระพุทธศาสนา เมื่อทำสังคายนาเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เป็นไปได้ด้วยดี ราชวงศ์ของพระเจ้าพิมพิสารยังคงให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอดมา แต่เนื่องจากพระมหา กษัตริย์กระทำปิตุฆาตกันทุกพระองค์ ราชวงศ์จึงเสื่อมสลายไปในที่สุด เมืองราชคฤห์ไม่ได้เป็นเมืองหลวงอีกต่อไป พระเจ้าอชาตศัตรูได้สร้างเมืองปาตลีบุตร เพื่อพิชิตเมืองและแคว้นข้างเคียงให้มาอยู่ในพระราชอำนาจ พุทธกาลผ่านไปได้ ๑๐๐ ปี ภิกษุวัชชีบุตรมีข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างจากคณะสงฆ์ออกไป ๑๐ ประการ²³ คือ

๑. สิงคิโลณกับโป เก็บเกลือไว้ในกระบอกที่ทำด้วยเขาสัตว์
๒. ทวงคูลกับโป จันอาหารในเวลาบ่ายส่งไปสององคูลี
๓. คามันตรกับโป เข้าบ้านจันอาหารที่ไม่เป็นเดน

²⁰ วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๓๗ / ๓๗๖.

²¹ วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๔๑ / ๓๘๒ – ๓๘๓.

²² วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๔๓ / ๓๘๔ – ๓๘๕.

²³ วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๔๖ / ๓๘๓.

๔. อาวาสกปโป อาวาสมีสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่างๆ กัน
๕. อนุมตฺกปโป เวลาทำสังฆกรรม แม้ภิกษุไม่พร้อมกันก็ทำก่อนได้ เมื่อภิกษุมาที่หลัง จึงบอกขออนุมัติ
๖. อาจิณณกปโป การประพฤติตามอย่างที่พระอุปัชฌาย์และอาจารย์ เคยปฏิบัติมาแล้ว
๗. อมตฺกปโป ฉันทมสฺสที่แปรสภาพแล้ว แต่ยังไม่เป็นนมสัณ
๘. ชโลคิง ปาตุง ตัมมสุราอ่อนๆ
๙. อทสกัง นิสีทัง ใช้ผ้าปูที่นั่งที่ไม่มีชาย
๑๐. ชาตฺรุปรชตัง รับเงินและทอง

ความคิดเห็นเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ กลายเป็นสาเหตุให้พระอรหันต์ที่ชื่อว่า ยสกากัณทกบุตร ไม่สบายใจ พระยสกากัณทกบุตรถูกคณะอื่นจะขอให้รับเงินและทอง ท่านไม่ยินยอม ท่านบอกประกาศให้ภุคฺคหฺสฺสทราบว่า ข้อปฏิบัติเหล่านั้นไม่ถูกต้อง ท่านได้ไปนิมนต์พระอรหันต์ ณ สถานที่ต่างๆ เพื่อให้มาประชุมกันแล้วทำสังคายนา โดยมีรายนามพระอรหันต์ ผู้เป็นแกนนำในการสังคายนาครั้งนี้ คือ^{๒๔} พระสัพพกามี พระสาพะ พระชชชโสภิตะ พระวาสภคามี พระเรวตะ พระสาณสัมภูตะ พระยสกากัณทกบุตร พระสมณะ

เมื่อที่ประชุมพร้อมกันแล้ว พระสัพพกามี ผู้มีพรรษาอายุมากกว่าทุกรูป คือ ๑๒๐ ปี ได้เป็นประธานในที่ประชุม พระเรวตะเป็นผู้ถามเกี่ยวกับวัตถุ ๑๐ ประการ พระสัพพกามีเป็นผู้ตอบ

สรุปการสังคายนาครั้งที่ ๒

สถานที่	: วัดวาฬาราม) เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี
ประธาน	: พระสัพพกามี
การกสงฆ์	: พระอรหันต์จำนวน ๗๐๐ รูป
กระทำเมื่อไร	: ๑๐๐ ปี หลังพุทธปรินิพพาน
ระยะเวลาในการทำ	: ๘ เดือน
ผู้อุปถัมภ์	: พระเจ้ากาลาโศก

๓.๒.๓ การสังคายนาครั้งที่ ๓

พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชทรงตีชมพูทวีป เมื่อปราบปรามชมพูทวีปบางส่วนได้แล้ว ทรงยกทัพกลับ พระเจ้าจันทรคุปต์ได้รวบรวมชาวชมพูทวีปกู้อำนาจกลับคืนมา แล้วตั้งราชวงศ์ใหม่ชื่อว่า โมริยะ หรือเมารยะ แล้วครองราชย์ต่อมา มีกรุงปาฏลิบุตรเป็นเมืองหลวง กษัตริย์องค์ที่ ๒ ทรงพระนามว่า พระเจ้าพินทุสสาร กษัตริย์องค์ที่ ๓ ทรงพระนามว่า พระเจ้าอโศก ตอนต้นรัชกาล ทรงปราบปรามแคว้นต่างๆ ต่อมาภายหลังทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยการเลื่อมใสสามเณรนิโครธ จากหลักฐานใน มหาวิงสะ^{๒๕} เป็นต้น เล่าว่า เมื่อพระพุทธศาสนารุ่งเรือง ศาสนาอื่นๆ เห็นว่าพระสงฆ์มีเอกลาภมาก จึงปลอมบวชเป็นพระสงฆ์เพื่อหวังเอกลาภนั้น พระสงฆ์รังเกียจกัน ไม่ได้ร่วมทำอุโบสถสังฆกรรมกันถึง ๗ ปี ต่อมาความทราบถึงพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงรับสั่งให้อำมาตย์คนหนึ่งไปอาราธนาให้พระสงฆ์ทำสังฆกรรมร่วมกัน เมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นไม่ยินยอม อำมาตย์ถือว่าขัดพระบรมราชโองการ จึงตัดคอพระมรณภาพไปหลายรูป พระติสสะเถระซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าอโศกมหาราช เห็นเช่นนั้น จึงไปนั่งขวางไว้ อำมาตย์ไม่กล้าฆ่าพระอนุชา จึงกลับไปกราบทูลให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทราบทุกประการ พระเจ้าอโศก ทรงตกพระทัยกลัวบาปกรรมจะตกถึงพระองค์ จึงไปเรียนถามพระเถระทั้งหลาย พระเถระเหล่านั้นตอบไม่ตรงกัน ในที่สุดได้รับคำแนะนำให้ไปอาราธนาพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระมาวินิจฉัยให้

^{๒๔} วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๔๕๖ / ๔๑๒.

^{๒๕} พระราชธรรมนิเทศ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ, มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๗.

และจะได้ช่วยปรึกษาในเรื่องอื่นๆ ด้วย

พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ทูลให้พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นที่สบายพระทัยแล้วถือโอกาสในการชำระผู้มาปลอมบวช ด้วยการที่พระเจ้าอโศกและพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระนั่งอยู่หลังม่าน ให้พระสงฆ์ต่างๆ แสดงความเห็นของตน เมื่อไม่ถูกต้องตรงตามคติของพระพุทธศาสนา พระผู้ปลอมบวชเหล่านั้นถูกจับสึกถึง ๖๐,๐๐๐ รูป แล้วเริ่มการทำสังคายนาครั้งที่ ๓

สรุปการทำสังคายนาครั้งที่ ๓

สถานที่ : วัดอโศการาม เมืองปาฏลีบุตร

ประธาน : พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ

การกสงฆ์ : พระอรหันต์จำนวน ๑,๐๐๐ รูป

กระทำเมื่อไร : พ.ศ. ๒๓๔

ระยะเวลาในการทำ : ๙ เดือน

ผู้อุปถัมภ์ : พระเจ้าอโศกมหาราช

ผลของการทำสังคายนาครั้งนี้ ทำให้กำจัดภิกษุอลัชชีให้หมดไป และพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้แต่งคัมภีร์กถาวัตถุ

๓.๓ วัตถุประสงค์ของการทำสังคายนา

การสวดพร้อมกัน ซึ่งพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งไว้เป็นพุทธอาณัติ คือกฎข้อบังคับ ที่ทรงบังคับให้ทำ หากไม่ทำ มีบทลงโทษ เรียกส่วนนี้ว่า พระวินัย การร้อยกรองรวบรวมพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้โดยโวหาร เทศนา คือทรงแสดงโดยคำพูด เพื่อให้เกิดความประทับใจ แล้วปฏิบัติธรรมตามจนบรรลุผล รวมส่วนนี้ว่า พระสูตร และการร้อยกรองรวบรวมพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้โดยปรมัตถเทศนา คือทรงแสดงด้วยอรรถอย่างยิ่ง เป็นข้อความอันลึกซึ้ง มุ่งถึงสิ่งที่อยู่เหนือโลก รวมเรียกส่วนนี้ว่า พระอภิธรรม จากนั้นได้ทำการชักซ้อมและสวดอย่างพร้อมเพรียงกัน พร้อมทั้งมอบหมายให้ลูกศิษย์ในสำนักทรงจำเป็นส่วนๆ ไป

ต่อมา เมื่อมีภิกษุบางกลุ่ม ประพฤติปฏิบัติผิดเพี้ยนแตกต่างกันออกไป หรือมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป กลุ่มภิกษุผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ที่ร่วมกันชักซ้อมและสวดอย่างพร้อมเพรียงตรวจสอบว่า การประพฤติปฏิบัติและความคิดเห็นของภิกษุบางกลุ่มบางหมู่เป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย กลุ่มภิกษุที่รวมตัวกันทำสังคายนาจะสวดยืนยันพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้อย่างพร้อมเพรียงกัน โดยกลุ่มภิกษุที่รวมตัวกันทำสังคายนามีวัตถุประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงและบัญญัติไว้โดยประการทั้งปวง²⁶

๓.๓.๑ ความสำคัญของการทำสังคายนา

ในสมัยพุทธกาล ลัทธิของนิครนถนาฏบุตรได้เสื่อมไปเร็ว เมื่อเจ้าลัทธิถึงแก่กรรมลง พระจุณทะเห็นเช่นนั้น จึงเข้าไปหาพระอานนท์ แล้วพระอานนท์พาพระจุณทะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสวิธีการทำสังคายนา พระสารีบุตรได้กล่าวสังคัตติสูตร²⁷ ว่าด้วยวิธีการทำสังคายนา คือเรื่องธรรมะตามจำนวนหมวด เช่น หมวด ๑ หมวด ๒ เป็นต้น หลังปรินิพพานมีพระผู้บวชตอนแรกได้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย พระมหากัสสปะผู้เป็นพระอรหันต์มิได้วางเฉย แต่ถือเป็นเหตุที่ให้มีกรรณการของพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ที่เรียกว่า การทำสังคายนาขึ้น ต่อมาหลังพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี มีการปฏิบัติที่ผิดแผกกันของคณะสงฆ์ ก็ได้มีการสังคายนาขึ้น เพื่อให้การประพฤติปฏิบัติของพระในพระพุทธศาสนาเป็นไปในทำนองเดียวกัน

²⁶ แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป. หน้า ๑๕-๑๖

²⁷ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๒๙๖/ ๒๔๗.

หลังปริณิพพานยาวนานมาอีก มีผู้มาปลอมบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก แล้วนำลัทธิเก่าของตนมาสอนว่าเป็นพระพุทธศาสนา เป็นการบิดเบือนพระพุทธศาสนาให้เข้าใจผิด เมื่อทำสังคายนา ก็สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

๓.๓.๒ ประโยชน์ของการทำสังคายนา

เมื่อพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย เป็นการใส่ความพระพุทธศาสนาด้วยการประการต่าง ๆ ทำให้พระพุทธศาสนามัวหมอง เป็นหน้าที่ของพุทธสาวกที่เป็นบรรพชิตต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้รู้ว่าพระพุทธศาสนา กล่าวหลักการไว้อย่างไร สิ่งนั้นคือการสังคายนา

เมื่อมีการประพฤติดิปฏิบัติแตกต่างกันออกไปในพระธรรมวินัยเดียวกัน เป็นการทำตนให้วิปริตจากพระธรรมวินัย ฝ่ายที่ปฏิบัติตามแบบดั้งเดิมทนไม่ได้ ที่มีผู้ปฏิบัติแตกต่างกันออกไป พยายามจะให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมาปฏิบัติเช่นเดียวกับตน แต่เมื่อเป็นไปไม่ได้ จึงต้องรักษาหลักการเดิมของตน สิ่งนี้เรียกว่า การสังคายนา

เมื่อผู้มีความคิดเห็นเป็นอย่างอื่นจากพระพุทธศาสนา แต่เข้ามาบวชเพราะเห็นแก่ปากแก้อท้อง แล้วแสดงความคิดเห็นของตนว่าเป็นพระพุทธศาสนา สิ่งนั้นเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะเป็นการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตไป การสังคายนาช่วยทำให้เกิดทวิปฏิสามัญญตา คือความเป็นผู้มีความเห็นเสมอกัน²⁸

๓.๔ อำนาจรัฐกับการทำสังคายนา

รัฐ คือบ้านเมือง เป็นการอยู่ร่วมกันของคน มีอำนาจในการจัดการสิ่งต่างๆ ในอาณาบริเวณนั้น ทั้งในด้านการบริหาร การออกกฎหมายมาบังคับใช้ การตัดสินคดีความ รัฐมีงบประมาณในการกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นการบริการบุคคลในรัฐนั้น

ในทางคณะสงฆ์ เมื่อจะทำกิจกรรมที่ใหญ่ ย่อมต้องการสิ่งเกื้อหนุนเป็นอันมาก เช่น อาหารที่จะใช้ถวายภิกษุผู้กระทำกิจกรรมนั้น สถานที่ประชุมขนาดใหญ่ เป็นต้น คณะสงฆ์ไม่มีงบประมาณจำนวนมากในการกระทำกิจกรรมที่ใหญ่ๆ จึงต้องอาศัยอำนาจรัฐ ซึ่งมีงบประมาณพร้อมมูลอยู่แล้ว การทำสังคายนาย่อมต้องใช้ภิกษุเป็นจำนวนมาก ใช้สถานที่ที่กว้างขวางเป็นที่ประชุมจัดทำ เป็นต้น พระราชาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการถวายความอุปถัมภ์คณะสงฆ์ให้กระทำสังคายนาได้เป็นอย่างดี

๓.๔.๑ อำนาจรัฐกับการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

ครั้นพระภิกษুবวชภายหลังแล้วจ้วงจาบพระธรรมวินัย พระมหากัสสปะเกิดความคิดว่า ควรทำสังคายนา แต่การทำสังคายนานั้นต้องการราชูปถัมภ์จากพระราชา แม้นอนนี้ พระพุทธศาสนาได้มาประดิษฐานอย่างมั่นคงในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศลแล้ว โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงมาจำพรรษาอยู่ที่กรุงสาวัตถีถึง ๒๕ พรรษา คือเชตวันมหาวิหาร ๑๙ พรรษา บุพพารามอีก ๖ พรรษา แต่เมื่อมองทางฝ่ายบ้านเมือง ขณะนี้พระเจ้าวิทูทกะได้กระทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเสียแล้ว และยกกองทัพไปปราบศากยวงศ์จนราบคาบ ขากลับมาได้พักกองทัพที่หาดทรายแม่น้ำ เกิดคลื่นยักษ์ทำให้พระเจ้าวิทูทกะสวรรคต²⁹ พระราชากรุงสาวัตถี จึงไม่สามารถให้ราชูปถัมภ์ได้ หันมามองทางกรุงราชคฤห์ เมื่อ ๘ ปีที่ผ่านมา เจ้าชายอชาตศัตรูได้กระทำปิฎกชาติ แล้วขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินมคธ ต่อมาพระองค์ทรงสำนึกผิด ต้องการขอขมาพระพุทธเจ้าและได้ทรงขอขมาแล้ว³⁰ ได้ปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะ ให้ความอุปถัมภ์คำชูปะพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ โดยนัยนี้ ราชูปถัมภ์จากพระเจ้าแผ่นดินมคธจึงดีที่สุด แคว้นมคธเหมาะที่จะเป็นสถานที่ในการทำการสังคายนา ดังต่อไปนี้

²⁸ เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ: สุตรไฟศาล ๒๕๔๖, หน้า ๒.

²⁹ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๓/ - / ๓๖.

³⁰ ที. ส. (ไทย) ๙/ ๒๕๐/ ๘๕.

๑. เป็นบ้านเกิดของพระมหากัสสปะผู้เป็นประธานในการทำสังคายนา
๒. พระเถระผู้ใหญ่ที่มีภูมิสำเนาอยู่ในมคธ เช่น พระปิ่นโตลการทวาชะ พระมหาปิ่นถะ พระจุพปิ่นถะ พระโสณกุฎิกัณณะ พระกุมารกัสสปะ พระอุปเสนะ พระขทรวินยเรวตะ พระจุนทะ เป็นต้น
๓. กรุงราชคฤห์เป็นที่ที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธ ศาสนาเป็นครั้งแรก
๔. ได้ราชูปถัมภ์จากพระเจ้าอชาตศัตรู

๓.๔.๒ อำนาจรัฐกับการทำสังคายนาครั้งที่ ๒

หลังจากที่พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธได้ถูกพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นพระราชโอรสจับขังคุกจนสิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูก็ทรงปกครอง แคว้นมคธสืบไป ต่อมา พระองค์ทรงสร้างเมืองปาฏลิบุตรขึ้น เพื่อใช้เป็นเมืองหน้าด่านในการต่อสู้กับแคว้นวัชชี ที่อยู่ตรงข้ามของแม่น้ำคงคา ครั้นต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูถูกพระราชโอรสสำเร็จโทษสวรรคตแล้ว กษัตริย์องค์ต่อๆ มา ได้โปรดให้ย้ายนครหลวงจากนครราชคฤห์มาอยู่ที่ปาฏลิบุตร³¹ จากนั้น กรุงราชคฤห์ก็เสื่อมลงๆ ในขณะที่ปาฏลิบุตร ได้เจริญมากขึ้นๆ กษัตริย์ในราชวงศ์พระเจ้าพิมพิสารนี้ พระโอรสได้สำเร็จโทษพระราชบิดาแล้วขึ้นครองราชสมบัติถึง ๕ ชั่วอายุคน จนในที่สุดประชาชนทนอยู่ในการปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์นี้ไม่ได้ จึงสำเร็จโทษกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์พระเจ้าพิมพิสาร แล้วสถาปนาให้พระเจ้าสุเสนาคเป็นกษัตริย์ต่อมา กษัตริย์ราชวงศ์ใหม่มียังคงยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาต่อมา พระเจ้ากาพาโคก เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุเสนาค พระองค์เป็นพุทธมามกะ เมื่อคณะสงฆ์ต้องการราชูปถัมภ์ในการทำสังคายนา พระองค์ทรงยินดียิ่ง

๓.๔.๓ อำนาจรัฐกับการทำสังคายนาครั้งที่ ๓

ก่อนที่จะเข้าขायโคกจะได้มาเป็นพระมหากษัตริย์นั้น ได้ต่อสู้กับพระเชษฐาพระอนุชามาก พระองค์ได้ถูกส่งไปปกครองเมืองอุชเชนี พระองค์ทรงมีความสามารถเฉพาะพระองค์ในด้านการเป็นนักรบ และนักปกครองอย่างยอดเยี่ยม พระเจ้าพินทุสารผู้พระบิดาทรงพระประสงค์ให้เจ้าชายสุลิเมเป็นรัชทายาท แต่เจ้าชายโคกทรงเห็นว่า ผู้เข้มแข็งที่สุดเท่านั้นควรจะได้ราชสมบัติ จึงได้ยกกองทัพจากอุชเชนีมาตีกรุงปาฏลิบุตรจนสำเร็จ จึงได้เป็นมหากษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งราชวงศ์โมริยะหรือเมารยะ ในตอนแรกพระองค์ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนักรบที่เก่งกาจ พระองค์ทรงตีแคว้นต่าง ๆ จนเกือบทั้งหมดทั้งสิ้น สุดท้ายพระองค์ทรงตีแคว้นกาลิงคะ ชาวกาลิงคะมีความกล้าหาญ ยอมตายดีกว่าเสียเมือง พระเจ้าโคกทรงเสียกำลังทหารเป็นจำนวนมาก จึงทรงลดพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเสด็จกลับกรุงปาฏลิบุตรทรงเห็นสามเณรนิโครธเดินผ่านพระลานหลวง ทรงให้คนนิมนต์สามเณรเข้ามาแล้ว สามเณรนิโครธได้แสดงธรรม หลังฟังธรรมแล้วทรงประกาศพระองค์เป็นพุทธมามกะ³² จนถึงคราวทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระองค์ทรงให้ความอุปถัมภ์อย่างเต็มที่ และทำให้พระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไปสู่อาณาจักรต่างๆ

สรุปท้ายบท

เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังปกครองคณะสงฆ์ด้วยพระองค์เอง ในขณะที่พระองค์แสดงพระปาติโมกข์ ถ้ามีภิกษุผู้ไม่บริสุทธิ์อยู่ในที่ประชุมสงฆ์ พระองค์จะทรงยกเลิกการแสดงทันที ทรงให้พระมหาโมคคัลลานะเชิญภิกษุผู้ไม่บริสุทธิ์นั้นออกไปจากที่ประชุม พระมหาโมคคัลลานะได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเอตทัคคะในด้านมีฤทธิ์มาก ก็สามารถทำเช่นนั้นได้ ครั้นพระเวททตนาพระภิกษุชาววัชชีบุตรจำนวน ๕๐๐ รูปแตกแยกออกไป พระพุทธเจ้าได้ทรงให้พระสารีบุตรและพระ

³¹ พระอรรถกถาธิการ (ขวินทร์ สระคำ),ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๑.

³² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), จาริกอโคก, (กรุงเทพฯ:ธรรมสภา,๒๕๔๐), หน้า ๑๐๗.

มหาโมคัลลานะไปพาภิกษุเหล่านั้นกลับมา เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ผู้จะมีอำนาจบังคับบัญชาสั่งการอย่างนั้นไม่มี อำนาจเช่นนั้นไปอยู่กับผู้ให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์ ดังพระสงฆ์ในเมืองโกสัมพีที่ทะเลาะกัน ชาวเมืองโกสัมพีพูดว่าจะไม่ให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูต่อไป หากพระสงฆ์ ๒ ฝ่ายยังแตกสามัคคีกัน สงฆ์ ๒ ฝ่ายต้องสามัคคีกัน ชาวเมืองโกสัมพีจึงให้ความอุปถัมภ์ ในคราวสังคายนา ต้องใช้การกสงฆ์เป็นจำนวนมาก หากไม่ได้ราชูอุปถัมภ์แล้ว จะไม่สามารถทำได้เลย โดยเฉพาะในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ จากพระเจ้าอโศกมหาราชให้ความอุปถัมภ์ทำให้กัจจัญญเดียรถีย์ที่ปลอมบวชได้ถึง ๖๐,๐๐๐ รูป อำนาจรัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก ในขณะที่พระสงฆ์มีเพียงพระคุณ ไม่มีพระเดชต่อกันและกัน

คำถามท้ายบท

๑. เหตุใดพระมหากษัตริย์จึงไม่เลือกกรุงสวดีถิ์ แคว้นโกศลเป็นสถานที่ทำสังคายนาครั้งที่ ๑
๒. เหตุใดคณะสงฆ์ที่มีพระสัมพันธภาพเป็นประธาน จึงเลือกเอาเมืองเวสาลี เป็นที่ทำสังคายนาครั้งที่ ๒
๓. หากไม่ได้อาชาตปัทมกั คณะสงฆ์จะสามารถทำสังคายนาได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

เอกสารอ้างอิงประจําบท

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). จารึกอโศก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพฯ: การศาสนา,

๒๕๐๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

เล่มที่ ๑. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑

www.mahamakuta.net